

Stenålder i Solberga

Arkeologisk utredning etapp 1 och 2

Solberga 1:8
Kolsva socken
Köpings kommun
Västmanland

Caroline Strandberg

Stenålder i Solberga

Arkeologisk utredning etapp 1 och 2

Solberga 1:8
Kolsva socken
Köpings kommun
Västmanland

Caroline Strandberg

Utgivning och distribution:
Stiftelsen Kulturmiljövård
Stora gatan 41, 722 12 Västerås
Tel: 021-80 62 80
Fax: 021-14 57 20
E-post: info@kmmmd.se

© Stiftelsen Kulturmiljövård 2015

Omslagsfoto: Befintlig bergtäkt sedd från högsta punkten på utredningsområdet. Foto från nordost. Foto: Caroline Strandberg

Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Ärende nr MS2012/02954.

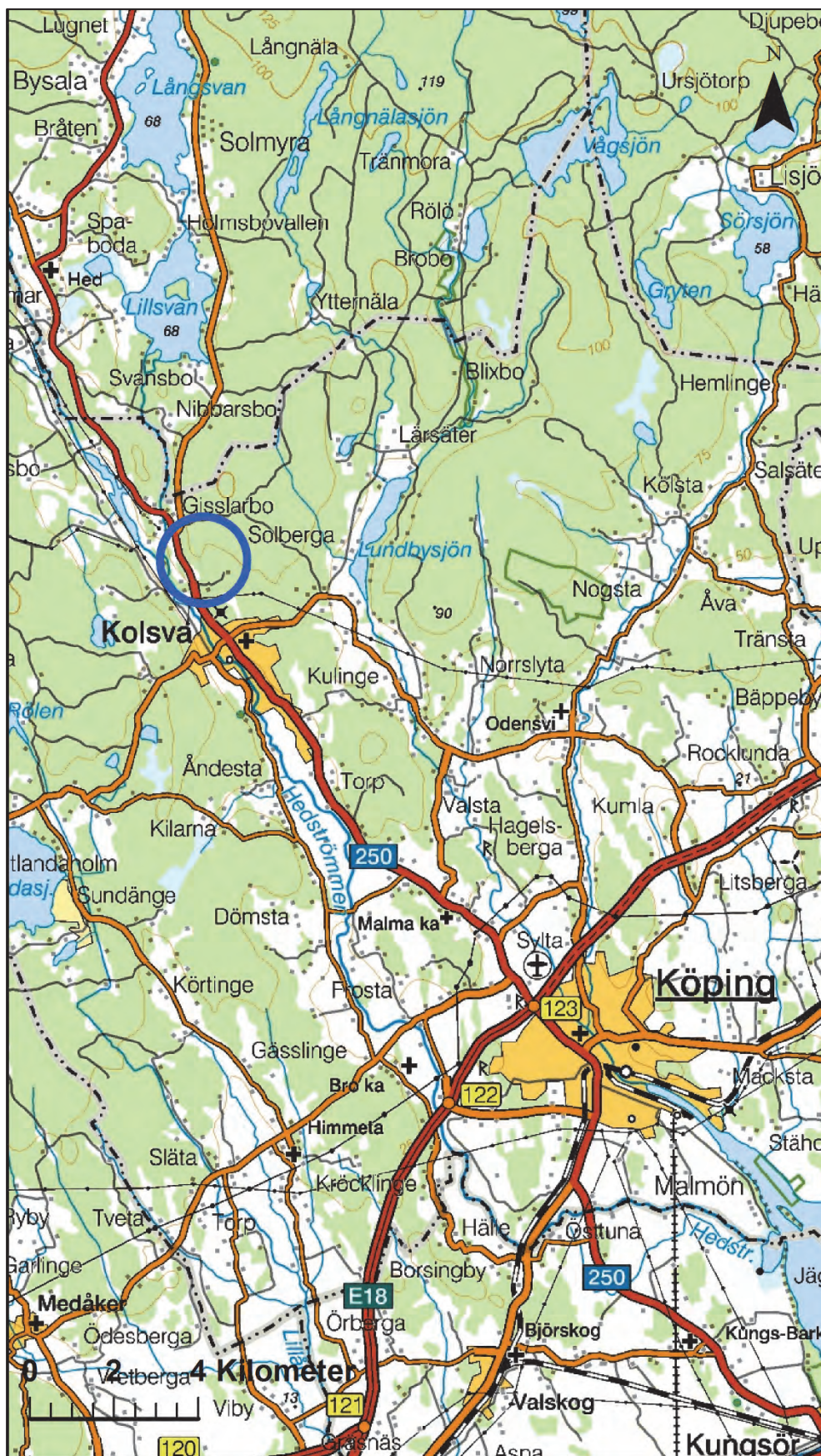
ISBN: 978-91-7453-463-4

Tryck: Just Nu, Västerås 2015.

Innehåll

Sammanfattning.....	5
Inledning.....	6
Bakgrund	6
Målsättning och metod	6
Genomförande	6
Beskrivning av utredningsområdet.....	7
Undersökningsresultat.....	8
Kart- och arkivstudier	8
Fältinventering.....	10
Utredningsgrävning	11
Tolkning och utvärdering	14
Referenser.....	15
Kart- och arkivmaterial	15
Elektroniska källor	15
Administrativa uppgifter	15
Bilagor	16
Bilaga 1. Provrutor.....	16
Bilaga 2. Fynd	19

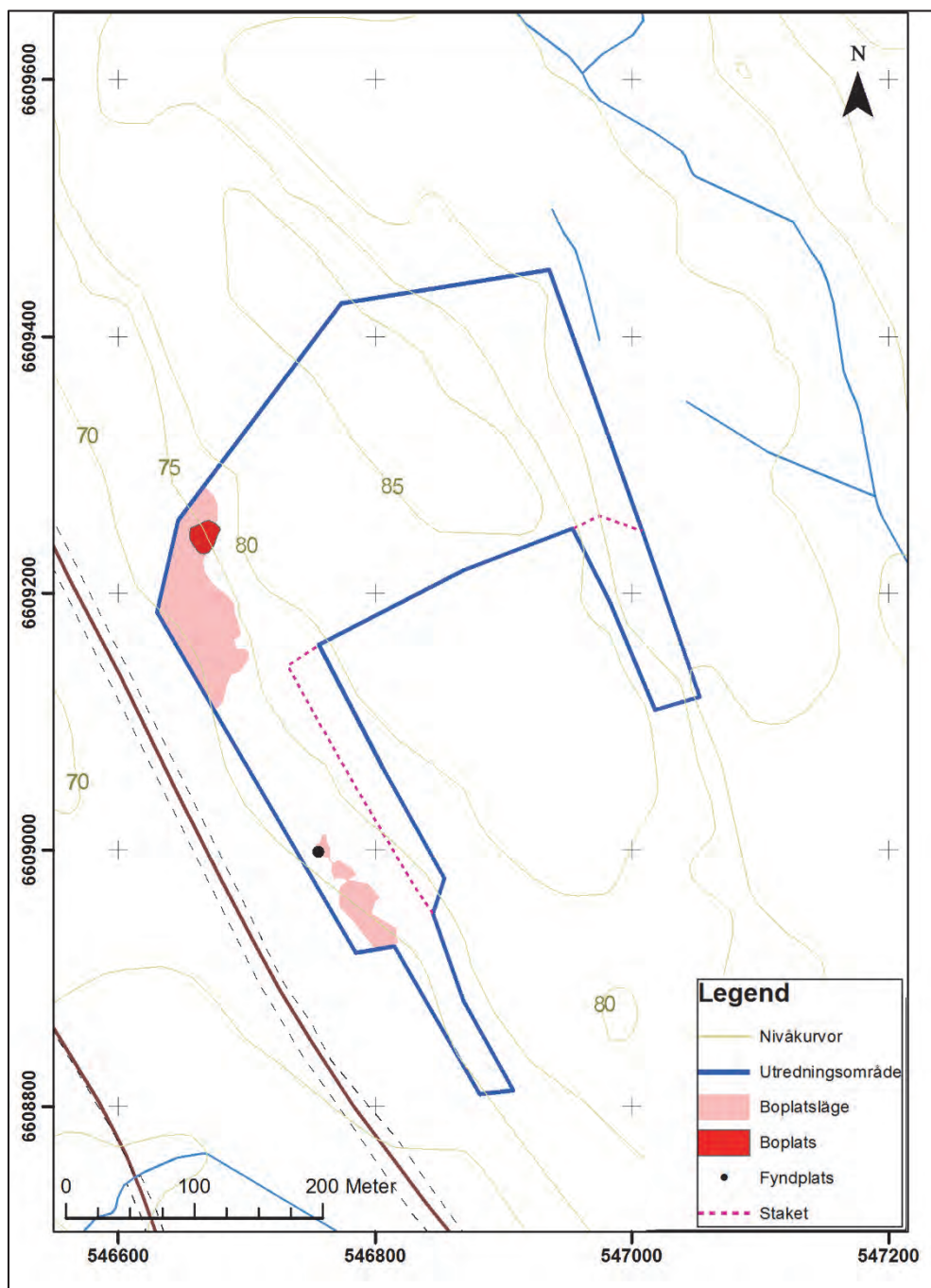

Figur 1. Utdrag ur digitala Översiktskartan. Platsen för utredningen är markerad med en blå ring. Skala 1:150 000.

Sammanfattning

Stiftelsen Kulturmiljövård har utfört en arkeologisk utredning etapp 1 och 2 inom ett cirka 10 hektar stort område, beläget 65–90 m ö. h., norr om Kolsva, då Svevia AB planerar att utvidga befintlig bergtäkt.

Vid den arkeologiska utredningen har en boplats och en fyndplats identifierats. Boplatsen karaktäriseras av fynd av bearbetad kvarts, en kokgrop och spridda fynd av skärvsten. Om boplatsen varit strandbunden bör den dateras till tiden kring 6400 f.Kr., det vill säga för 8400 år sedan.

Figur 2. Karta över utredningsområdet med nivåkurvor utsatta. Skala 1:5 000.

Inledning

Stiftelsen Kulturmiljövård (KM) har under augusti 2015 utfört en särskild arkeologisk utredning, etapp 1 och 2, inom Solberga 1:8, mellan Kolsva och Gisslarbo i Köpings kommun. Utredningen föranleddes av planerad utökning av bergtäkt. Uppdragsgivare var Svevia AB som också svarat för kostnaderna. Ansvarig för arbetet var Jenny Holm. I fältarbetet deltog också Caroline Strandberg, som även författat rapporten. Utredningen har utförts efter beslut av Länsstyrelsen i Västmanlands län.

Bakgrund

Nivå och topografi gör att det kan finnas lämpliga lägen för strandbundna boplatser från äldre stenålder (7000–4000 f Kr). Området ligger mellan 65–90 m ö. h. Ett stycke mot norr finns på dessa nivåer flera fynd av trindyxor (stenyxor) och boplatsområden med kvartsavslag från redskapstillverkning. Boplatsernas storlek varierar mycket – från de större där man tillbringade längre perioder till små jaktstationer för kortvariga besök.

Målsättning och metod

Utredningens syfte var att fastställa om tidigare okända fornlämningar finns inom området, samt ta fram beslutsunderlag och underlag för samhällsplanering samt kommande arkeologisk undersökning. Då länsstyrelsens direktiv var att utredningen ska inrikta sig på platser som har de bästa förutsättningarna att hysa stenåldersboplatser studerades övriga delar endast extensivt.

Utredningen omfattade en arkiv- och kartstudie, fältinventering samt utredningsgrävning. Arkiv- och kartstudierna ingick för att lokalisera lämpliga lägen för stenåldersboplatser utifrån nivå och topografi samt för att åskådliggöra relationer till närliggande fornlämningar. Vid fältinventeringen besiktigades större delen av det angivna utredningsområdet. I kombination med informationen från kart- och arkivstudierna valdes troliga boplatslägen ut för vidare utredningsgrävning. På dessa boplatslägen grävdes 38 provrutor för hand. Provrutorna och möjliga boplatslägen har mätts in med handhållen GPS, samt i viss mån fotograferats. Provrutorna mätte 0,4×0,5 till 0,5×0,7 meter och var 0,15–0,35 meter djupa. Större delen av det uppgrävda materialet sällades i handsåll med maskstorleken 3 eller 10 mm.

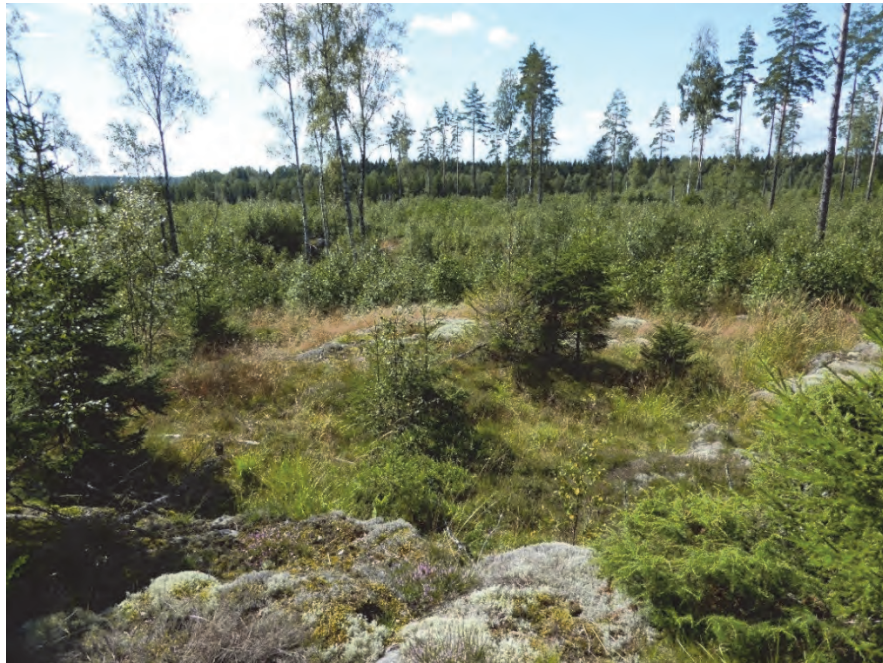
Genomförande

Delar av utredningsområdet uteslöts vid fältinventeringen då dessa områden låg innanför stängslet mot täkten. Det var mycket brant och blockig terräng inom det stängslade området.

Då en grävmaskin inte skulle kunna komma in mellan träden till utredningsområdet skedde utredningsgrävningen för hand och ingen maskinavbaning gjordes. Den täta granskogen och mängden sly inom utredningsområdet gjorde det svårt att få en ordentlig överblick över utredningsområdet.

Beskrivning av utredningsområdet

Figur 3. Foto över den centrala delen av utredningsområdet, sett från sydöst. Foto: Jenny Holm.

Utredningsområdet är beläget i övre delen av Hedströmmens dalgång mellan Kolsva och Gisslarbo i Köpings kommun. Området ligger mellan 60 och 95 m ö. h. och består till största delen av moränjord och urberg, men innefattar också ett område med postglacial finsand i nordväst. Områdets högsta del är ett bergigt parti vilket i sin mitt har en mindre våtmark omgiven av björksly och enstaka fullstora träd. Nedåt öster ligger en brant mycket blockig sluttning som är glest trädbevuxen. Åt väst ligger en svag sluttning nedanför det bergiga partiet. Den utgör en öppen gräsbeväxt yta med enstaka buskage, vilken i sydvästra kanten övergår i hyggesberedd granplantering.

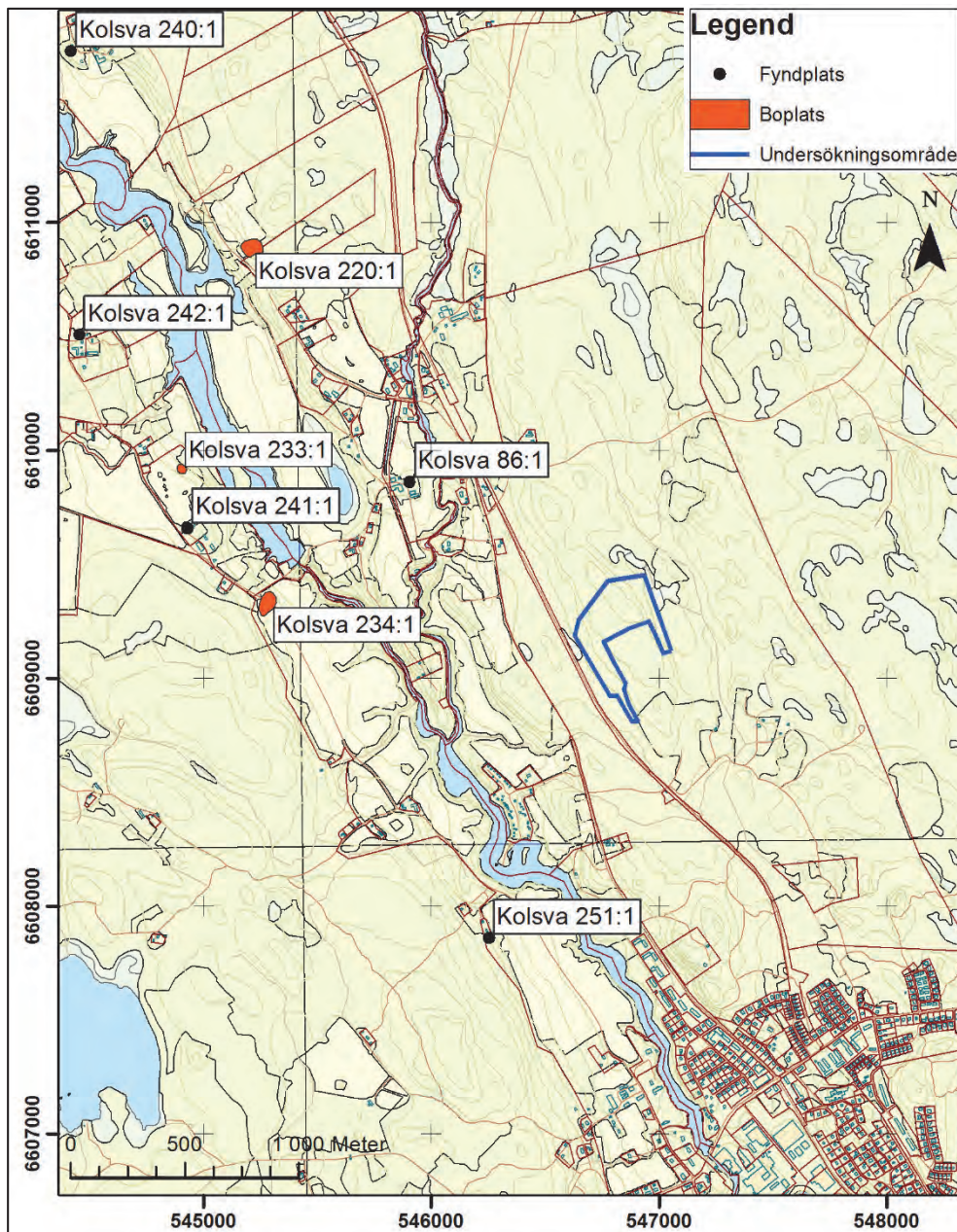

Figur 4. Myrmarken på böjden i utredningsområdet, sedd från nordväst. Foto: Jenny Holm.

Undersökningsresultat

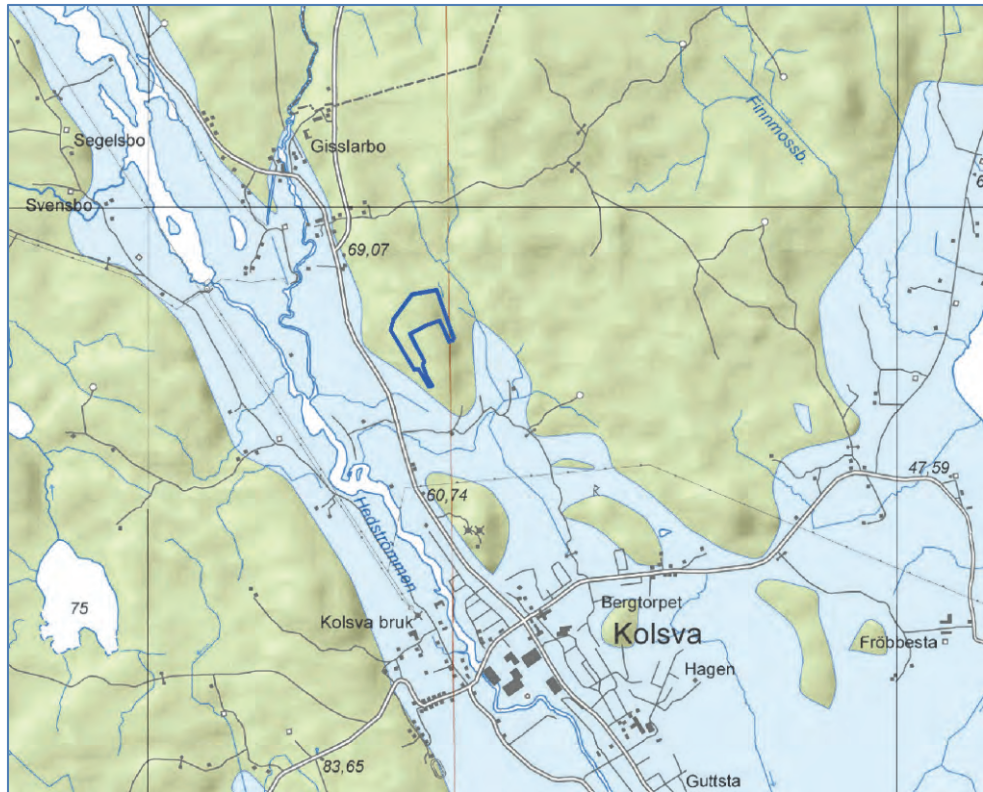
Kart- och arkivstudier

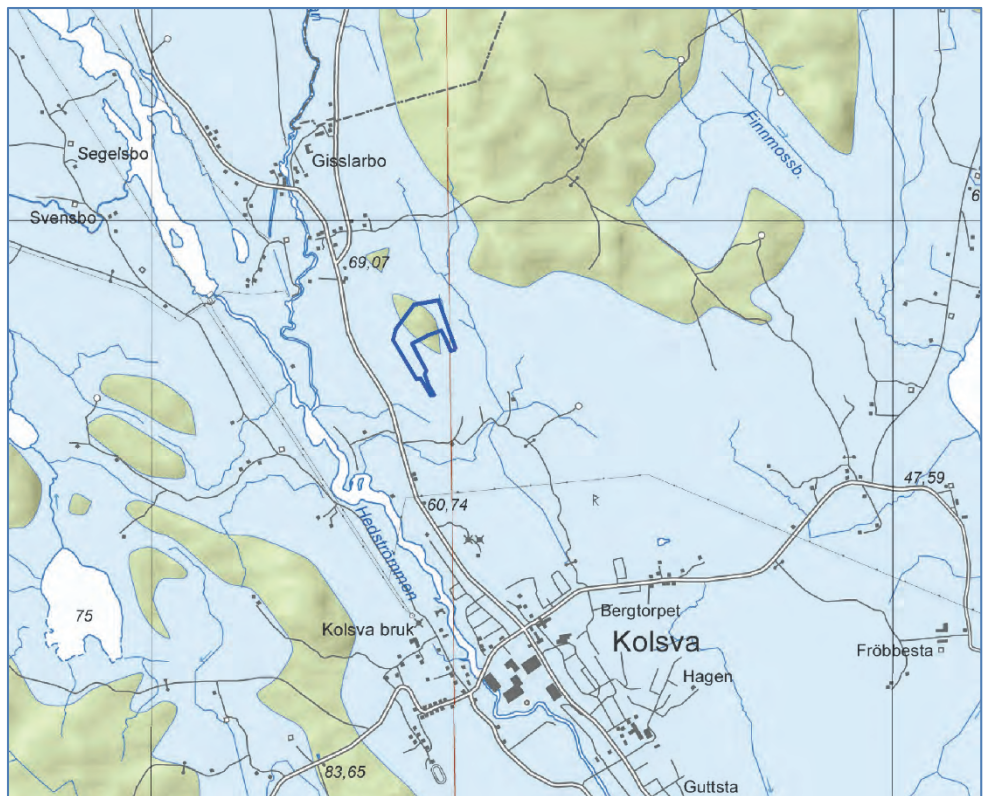
Figur 5. Utsnitt ur digitala fastighetskartan med de lämningar som tidigare finns registrerade i fornminnesregistret (FMIS). Skala 1:30 000.

Dalgången med Hedströmmen rymmer rikligt med både boplatser med kvartavsavslag och fyndplatser för stenyxor från stenålderns alla perioder. Det aktuella utredningsområdet är beläget över 70 m ö. h. vilket innebär att området till följd av landhöjningen utgjort en mindre ö för 9000 år sedan. Efterhand som landhöjningen fortskred, förvandlades ön till en åt söder utskjutande udde för cirka 8000 år sedan (se figur 6 och 7).

Figur 6: Kartan visar förhållandet mellan land och hav för cirka 8000 år sedan. (SGU) Utredningsområdet är inlagt med blått. Skala 1:50 000.

Figur 7: Kartan visar förhållandet mellan land och hav för cirka 9000 år sedan. (SGU) Utredningsområdet är inlagt med blått. Skala 1:50 000.

Det är i första hand från denna tidsperiod, för mellan 8000 och 9000 år sedan, som lämpliga boplatslägen kan finnas inom berört område. Kartorna visar att det västra delen tycks ha de bästa topografiska förutsättningarna, dels finns ett planare stråk – en terrass – längs med höjdryggens västra sida, dels kan det finnas skyddade lägen sydväst om områdets högsta parti. Den norra delen av terrassen sammanfaller, enligt SGU's jordartskarta, med en yta med sand, vilket gör denna del extra intressant. Östra sidan av utredningsområdet har också varit strandbunden under den här perioden men sluttningen är här brantare och utifrån kartstudier går det inte att utläsa några riktigt bra boplatslägen där.

Utifrån nivå och topografi är bedömningen att det inom området kan finnas lämpliga lägen för boplatser eller fångststationer från äldre stenålder, främst i områdets västra del.

Fältinventering

Under fältinventeringen konstaterades att terrängen i den östra delen av utredningsområdet inte bara var för brant utan även för blockig för att hysa några lämpliga boplatslägen. Skyddade lägen som enligt kart- och arkivstudierna skulle kunna finnas sydväst om det högsta partiet visade sig i realiteten omfatta myrmark och utredningsgrävdes därför inte. Två möjliga boplatslägen noterades i den västra delen av utredningsområdet. Båda boplatslägena var ytstora och omfattade delar med högre potential och andra delar som inte utgjorde lika troliga boplatslägen.

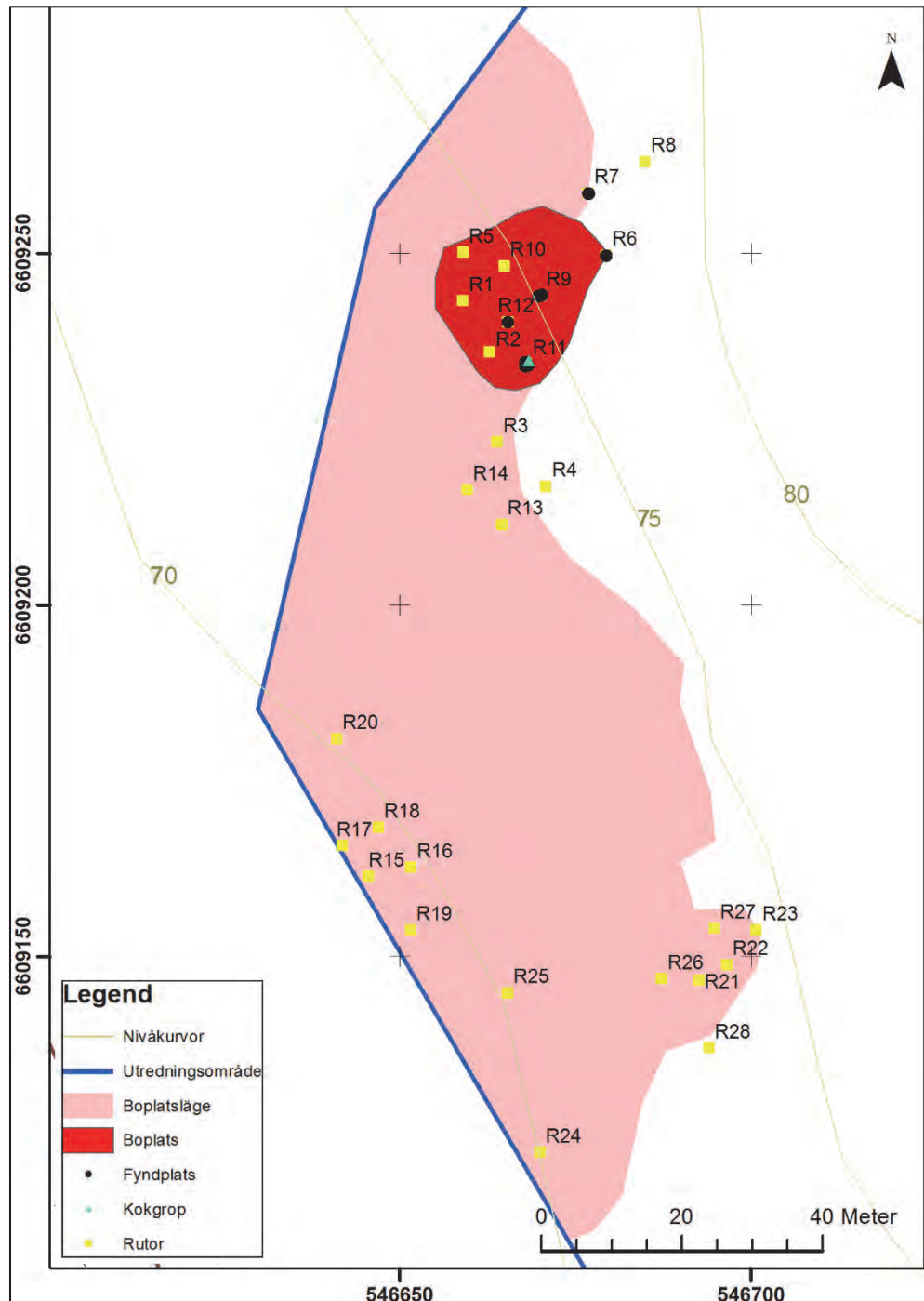

Figur 6. Foto över östligaste delen av utredningsområdet, taget från nordväst. Foto: Jenny Holm.

Utredningsgrävning

Då skogen var för tät för att använda maskin så upptogs provrutor för hand. De totalt 38 provrutorna är fördelade mellan de båda boplatslägena, med en övervikt av rutorna på den norra ytan.

Figur 7. Det norra boplatsläget, Objekt 1, med provrutorna och fyndplatserna utmärkta. Skala 1:1 000

Objekt 1, det norra boplatsläget sträckte sig över en yta om cirka 6030 m² bestående av ett hygge med ormbunkar samt ytor med tät planterad granskog. Flera mindre deltytor framstod som extra intressanta och inom en av dessa kunde en boplats konstateras.

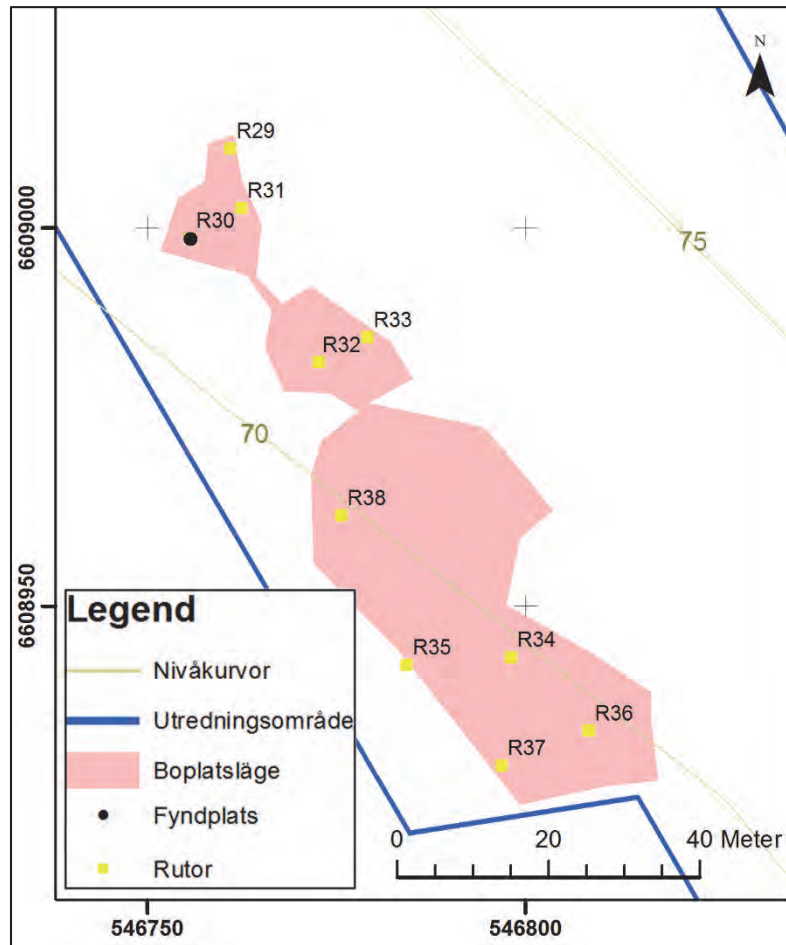
Fynd framkom inom ett cirka 430 m² stort område i norra delen av det norra boplatsläget. Samtliga fynd bestod av kvarts, i form av sex avslagsfragment och sju splitter. I en provruta framkom även en anläggning i form av skärvida stenar och sotig sand som tog upp $\frac{3}{4}$ av rutans yta. Anläggningen tolkas som en kokgrop men är inte helt utgrävd, enbart framrensad och grävd inom gränserna för provrutan.

Figur 8. Boplatsen inom det norra boplatsläget, objekt 1, från sydöst. Foto: Caroline Strandberg.

Figur 9. Foto från sydväst av provruta 11, där flera av fynden samt kokgropen framkom. Foto: Jenny Holm.

Figur 10. Det södra boplatsläget, Objekt 2, med provrutorna och fyndplatsen utmärkta. Skala 1:1 000

Objekt 2, det södra boplatsläget var beläget helt inom granskog, med tre planare ytor som tolkades som möjliga boplatslägen. Mellan delytorna var marken blockigare. Enbart två fynd framkom, dessa i samma provruta. Fynden bestod av ett kvartssplitter och ett fragment av en eventuell slipsten.

Figur 11. Foto från söder av ruta 30, den enda rutan där fynd framkom inom det södra boplatsläget. Foto: Caroline Strandberg.

Figur 12. Foto av en av ytorna i granskogen. Foto: Jenny Holm.

Tolkning och utvärdering

Utredningens syfte, att klargöra om det finns fornlämningar inom utredningsområdet, har uppfyllts. Två objekt har identifierats. Objekt 1 i form av en boplats med fyndmaterial som påvisar att den hör till stenåldern. Avslagsfragment och splinter av kvarts förekom. Även en kokgrop framkom inom området. Om boplatsen varit strandbunden bör den dateras till tiden kring 6400 f.Kr. Boplatsen bedöms som fornlämning utifrån Riksantikvarieämbetets rekommendationer i ”Lista med lämningar och rekommenderad antikvarisk bedömning”. Objekt 2, fyndplats för ett kvartssplinter och en eventuell slipsten bedöms, utifrån samma riktlinjer, som en övrig kulturhistorisk lämning, då inga andra lämningar påträffades i området.

Referenser

Kart- och arkivmaterial

Lantmäteriets digitala översiktskarta, www.lantmateriet.se

Riksantikvarieämbetets fornminnesregister (FMIS). www.fmis.raa.se

Sveriges geologiska undersökning (SGU). www.sgu.se

Elektroniska källor

Riksantikvarieämbetets Lista med lämningar och rekommenderad antikvarisk bedömning.

http://www.raa.se/app/uploads/2014/10/L%C3%A4mningstypslistan_ver-4_1_20140930.pdf

Administrativa uppgifter

<i>KM projekt nr:</i>	KM15062
<i>Länsstyrelsen dnr, beslutsdatum:</i>	431-2083-15, 2015-06-30
<i>Undersökningsperiod:</i>	Augusti 2015
<i>Exploateringsyta:</i>	10 ha
<i>Personal:</i>	Jenny Holm och Caroline Strandberg
<i>Belägenhet:</i>	Solberga 1:8, Kolsva socken, Köpings kommun, Västmanlands län, Västmanland 11G 2a
<i>Ekonomiska kartan:</i>	Sweref 99TM
<i>Koordinatsystem:</i>	X: 6 609 242 Y: 546 667 (Tagna centralt från boplatsen)
<i>Koordinater:</i>	RH2000
<i>Höjdsystem:</i>	GPS
<i>Inmättningsmetod:</i>	Digitala foton och mätfiler kommer att lämnas för arkivering till Västmanlands läns museum.
<i>Dokumentationshandlingar:</i>	
<i>Fynd:</i>	Fynden F1-10 förvaras på KM i väntan på beslut om fyndfördelning.

Bilagor

Bilaga 1. Provrutor

Ruta	X	Y	Stratigrafi	Längd, m	Bredd, m	Djup, m	Area, m ²	Anläggningar	Fynd
1	546 659,00	6 609 243,29	Vegetationsskikt 0,05 meter, följt av mylla 0,1 meter, och därunder gul grovmo med mycket stenar 0,01–0,1 meter stora.	0,50	0,50	0,35	0,25		
2	546 662,65	6 609 235,80	Vegetationsskikt 0,05 meter, mylla 0,1 meter, och därunder gul grovmo som ljusnar mot botten. Enstaka större stenar 0,1–0,2 meter stora, måttligt med stenar <0,05 meter stora.	0,50	0,50	0,35	0,25		
3	546 663,92	6 609 223,33	Vegetationsskikt 0,05 meter, följt av mylla 0,1 meter, gul sand som övergår i grovmo, uppblandat med grovgrus mot botten, mycket småsten <0,05 meter stora.	0,50	0,50	0,30	0,25		
4	546 670,70	6 609 216,64	Vegetationsskikt 0,05 meter, följt av mylla 0,1 meter, därefter gul moig sand 0,1 meter. Botten är täckt av 4–5 stora block.	0,50	0,50	0,25	0,25		Skärvsten.
5	546 659,04	6 609 250,17	Vegetationsskikt 0,05 meter, följt av mylla 0,1 meter, därunder gul grovmo som övergår i sand mot botten, stenar <0,05 meter stora.	0,50	0,50	0,35	0,25		
6	546 679,46	6 609 249,72	Vegetationsskikt 0,05 meter, följt av grovmo övergående till finmo med sten 0,05–0,3 meter stora.	0,70	0,50	0,25	0,35		Ett avslagsfragment i kvarts.
7	546 676,64	6 609 258,67	Vegetationsskikt 0,05 meter, följt av finmo med sten 0,05–0,2 meter stora.	0,60	0,60	0,25	0,36		Ett kvartssplitter.
8	546 684,80	6 609 263,19	Vegetationsskikt 0,05 meter, följt av bleke/skogsmylla 0,05 meter, därunder sand.	0,60	0,40	0,20	0,24		
9	546 669,97	6 609 243,94	Vegetationsskikt 0,05 meter, följt av bleke/skogsmylla 0,05 meter, därunder sand.	0,60	0,60	0,25	0,36		Ett avslagsfragment och 3 splitter av kvarts. Skärvsten.
10	546 664,91	6 609 248,00	Vegetationsskikt 0,05 meter, följt av bleke/skogsmylla 0,05 meter, därunder sand något grusig.	0,60	0,60	0,20	0,36		
11	546 667,89	6 609 234,36	Vegetationsskikt 0,05 meter, följt av bleke/skogsmylla 0,05 meter, därunder sand.	0,50	0,50	0,25	0,25	Kokgröp (ej utgrävd): sköibränd sten i ¾- av rutan samt sotig sand i NO-hörnet på 0,2 meters djup.	Tre avslagsfragment av kvarts, varav två slagna med bipolär teknik, samt tre splitter av kvarts. Skärvsten.

Ruta	X	Y	Stratigrafi	Längd, m	Bredd, m	Djup, m	Area, m ²	Anläggningar	Fynd
12	546 665,45	6 609 240,32	Vegetationsskikt 0,05 meter, följt av bleke/skogsmylla 0,05 meter, därunder brun grusig sand.	0,60	0,50	0,25	0,30		Ett kvartssplitter.
13	546 664,64	6 609 211,49	Vegetationsskikt 0,05 meter, följt av mylla 0,1 meter, därunder ljusgul mjåla med stenar 0,01–0,05 meter stora.	0,50	0,50	0,30	0,25		
14	546 659,58	6 609 216,46	Vegetationsskikt 0,05 meter, följt av bleke/skogsmylla 0,05 meter, därunder hårt packad finmo. Större stenblock i N-delen av rutan.	0,60	0,55	0,25	0,33		
15	546 645,48	6 609 161,32	Förna 0,02 meter, följt av bleke/skogsmylla 0,05 meter, därunder just gulgrå mjåla. Ingen sten.	0,50	0,50	0,25	0,25		
16	546 651,62	6 609 162,49	Förna 0,02 meter, följt av bleke/skogsmylla 0,05 meter, därunder ljusgrå mjåla, tre stenar 0,05–0,1 meter stora.	0,50	0,50	0,15	0,25		
17	546 641,77	6 609 165,75	Förna 0,03 meter, följt av bleke 0,05 meter, därunder ljusbeige finmo.	0,60	0,60	0,20	0,36		
18	546 647,01	6 609 168,10	Förna 0,03 meter, därunder ljusbeige moig mjåla. Två stenar 0,07 meter stora.	0,50	0,50	0,20	0,25		
19	546 651,53	6 609 153,63	Förna 0,01 meter, följt av bleke/skogsmylla 0,05 meter, därunder ljus gulgrå moig mjåla, enstaka stenar <0,05 meter stora.	0,50	0,50	0,15	0,25		
20	546 641,14	6 609 180,84	Förna 0,02 meter, därunder ljusbeige moig mjåla, enstaka stenar 0,05–0,08 meter stora.	0,60	0,50	0,20	0,30		
21	546 692,57	6 609 147,11	Förna 0,03 meter, följt av bleke/skogsmylla 0,05 meter, därunder gul moig morän.	0,50	0,50	0,25	0,25		
22	546 696,16	6 609 148,65	Förna 0,05 meter, följt av bleke/skogsmylla 0,1 meter, därunder gul grusig grovsand.	0,60	0,60	0,35	0,36		
23	546 700,52	6 609 153,26	Förna 0,05 meter, följt av bleke/skogsmylla 0,15 meter, därunder gul moig morän.	0,50	0,50	0,35	0,25		
24	546 669,99	6 609 121,96	Förna 0,02 meter, följt av bleke/skogsmylla 0,1 meter, därunder gulgrå finmo, ingen sten.	0,50	0,40	0,30	0,20		
25	546 664,86	6 609 144,28	Förna 0,04 meter, följt av bleke/skogsmylla 0,05 meter, därunder ljus finmo och mjåla.	0,50	0,50	0,20	0,25		
26	546 687,43	6 609 147,36	Vegetationsskikt 0,05 meter, därunder finmoig morän, naturligt kvartsgrus finns.	0,55	0,55	0,20	0,30		
27	546 694,36	6 609 153,78	Vegetationsskikt 0,05 meter, följt av bleke/skogsmylla 0,1 meter, därunder finmoig morän.	0,60	0,60	0,25	0,36		
28	546 694,36	6 609 137,10	Förna 0,05 meter, följt av bleke/skogsmylla 0,05m, därunder grusig finmo, enstaka naturkvarter.	0,55	0,55	0,20	0,30		
29	546 761,33	6 609 010,09	Förna 0,05 meter, därunder ljus gråbeige finmo, enstaka stenar 0,04–0,17 meter stora.	0,60	0,50	0,20	0,30		
30	546 756,20	6 608 998,80	Förna 0,05 meter, följt av bleke/skogsmylla 0,05 meter, därunder grågul moig morän, rikligt med kantig småsten.	0,50	0,45	0,30	0,23		Ett kvartssplitter samt en eventuell slipsten.

Ruta	X	Y	Stratigrafi	Längd, m	Bredd, m	Djup, m	Area, m ²	Anläggningar	Fynd
31	546 762,36	6 609 002,39	Förna 0,05 meter, följt av sotig sand med kol 0,05–0,1 meter, därunder moig grusig morän.	0,50	0,50	0,20	0,25		
32	546 772,37	6 608 981,86	Förna 0,05 meter, följt av bleke/skogsmylla 0,1 meter, därunder grågul mo, enstaka stenar <0,05 meter stora.	0,50	0,50	0,25	0,25		
33	546 779,55	6 608 985,71	Förna 0,05 meter, därunder moig morän, glest med sten.	0,55	0,50	0,20	0,28		
34	546 798,02	6 608 943,12	Förna 0,05 meter, följt av bleke/skogsmylla 0,1 meter, därunder ljus grågul mo, sparsamt med stenar <0,05 meter stora.	0,50	0,50	0,25	0,25		
35	546 784,43	6 608 942,09	Förna 0,05 meter, följt av grå skogsmylla 0,07 meter, därunder moig morän med glest mellan stenarna.	0,55	0,55	0,25	0,30		
36	546 808,54	6 608 933,37	Förna 0,03 meter, följt av bleke/skogsmylla 0,1 meter, därunder ljusgul moig morän.	0,50	0,50	0,20	0,25		
37	546 796,48	6 608 928,75	Förna 0,05 meter, följt av grå skogsmylla 0,1 meter, därunder finmoig morän.	0,50	0,50	0,25	0,25		
38	546 775,44	6 608 961,85	Förna 0,05 meter, följt av grå skogsmylla 0,08 meter, därunder finmoig morän.	0,50	0,50	0,20	0,25		

Bilaga 2. Fynd

Fyndnr	Sakord	Material	Vikt, gram	Antal	Fragmenteringsgrad	Metod	Provruta
1	Avslag	Kvarts	0,63	1	Fragment	-	6
2	Splitter	Kvarts	0,22	1	-	-	7
3	Avslag	Kvarts	1,25	1	Fragment	-	9
4	Splitter	Kvarts	0,17	3	-	-	9
5	Avslag	Kvarts	20,28	2	Fragment	BP	11
6	Avslag	Kvarts	1,54	2	Fragment	-	11
7	Splitter	Kvarts	0,26	2	-	-	11
8	Splitter	Kvarts	0,05	1	-	-	12
9	Splitter	Kvarts	0,08	1	-	-	30
10	Slipsten (?)	Ryolit/Diorit	54,90	1	-	-	30

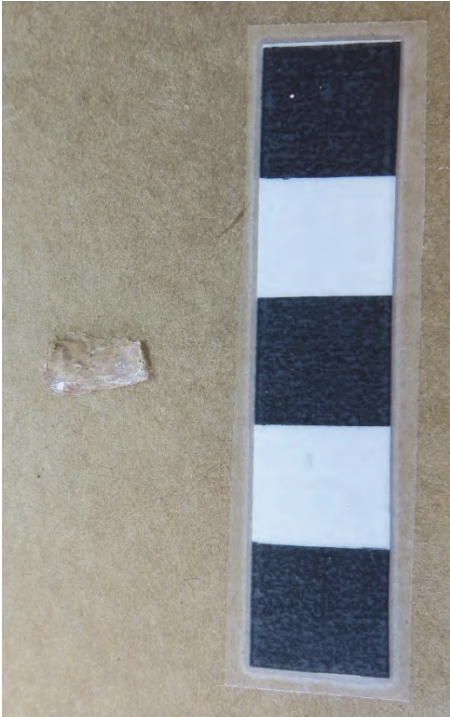
Figur 13. Fynd 1, 2, 3 och 4. Foto: Caroline Strandberg.

Figur 16. Fynd 6 och 7. Foto: Caroline Strandberg.

Figur 14. Fynd 5. Foto: Caroline Strandberg.

Figur 15. Fynd 8. Foto: Caroline Strandberg.

Figur 16. Fynd 9. Foto: Caroline Strandberg.

Figur 181. Fynd 10. Foto: Caroline Strandberg

Figur 2017. Fynd 10. Foto: Caroline Strandberg